

Ks. Marek Ławreszuk

ORCID: 0000-0001-8051-8106

Uniwersytet w Białymstoku, Katedra Teologii Prawosławnej

Błogosławieństwo i poświęcenie ikon*

Słowa kluczowe: Prawosławie, ikona, błogosławieństwo, konsekracja, Kościół

W myśli o. Pawła Floreńskiego ikona jest graniczną sferą między światem duchowym a materialnym, która nie tyle dzieli, ile łączy oba światy¹. Ikona, podobnie jak wszystkie utensylia liturgiczne, przedmioty liturgiczne i większość przedmiotów cerkiewnych, pełni określoną funkcję. Traktowana jest jako okno na świat duchowy, jako łącznik wierzącego z Bogiem, jako Ewangelia i homilia. Jednoczy w sobie cele teologiczne, latreistyczne i katechetyczne. W trebnikach (euchologionach)² Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego – księgach liturgicznych zawierających teksty obrzędów oraz modlitw nie wchodzących w skład nabożeństw cyklu dobowego – możemy odnaleźć następujące obrzędy związane z poświęceniem ikon: „Obrzęd pobłogosławienia i poświęcenia ikony Najświętszej i Życiodajnej Trójcy w postaci trzech aniołów, Chrztu, Przemienienia lub Zstąpienia Świętego Ducha”³, „Obrzęd pobłogosławienia i poświęcenia ikony Chrystusa lub święt Pańskich, jednej lub wielu”⁴, „Obrzęd pobłogosławienia i poświęcenia ikony Najświętszej Bogurodzicy, jednej lub wielu ikon”⁵, „Obrzęd pobłogosławie-

* Publikacja powstała w ramach projektu z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, realizowanego w latach 2017–2022 (nr 0083/NPRH5/H11/84/2017).

¹ P. Floreński, *Ikostas i inne szkice*, tłum. i przypisy Z. Podgórzec, wstęp H. Paprocki, Białystok 1997, s. 6.

² J. Kostiuczuk, J. Tofiluk, M. Ławreszuk, W. Misijuk, J. Charkiewicz, *Specyfika polskiej terminologii prawosławnej. Koncepcja normatywizacji pisowni*, Białystok 2016.

³ *Euchologion uzupełniający*, red. J. Charkiewicz, tłum. H. Paprocki, Warszawa 2016, s. 395–399.

⁴ *Ibidem*, s. 400–411.

⁵ *Ibidem*, s. 412–419.

nia ikony jednego lub wielu świętych”⁶, „Obrzęd pobłogosławienia i poświęcenia różnych ikon razem przedłożonych”⁷.

Wymienione obrzędy pojawiły się w praktyce słowiańskiej w różnym okresie i zostały skompilowane w siedemnastowiecznych i późniejszych trebnikach. W XVII wieku św. Piotr Mohyła, metropolita kijowski zebrał w edycji *Euchologio-nu* z 1646 roku wszystkie znane mu wówczas obrzędy i modlitwy⁸, które na przestrzeni wieków niejednokrotnie były uzupełniane⁹.

Znaczenie obrzędów liturgicznych

Charakterystyka obrzędów liturgicznych dotyczących poświęcenia i błogosławieństwa ikon zawiera się w kategoriach pozytywnych i negatywnych. Aby określić, czym są i co oznaczają te obrzędy, należy najpierw wyjaśnić, czym zdecydowanie nie są.

Negatywna charakterystyka obrzędów zawiera się w jednoznacznej deklaracji: „poświęcenie nie jest nadaniem ikonie jakiegokolwiek [dodatkowej – MŁ] łaski”¹⁰. Trzeci anatematyzm VII soboru powszechnego w Nicei z 787 roku wyraźnie wskazuje, że ikonie, a dokładnie Bogu lub świętem na niej przedstawionym, należna jest cześć¹¹.

Przez wiele stuleci nie było specjalnego rytu poświęcenia ikon. Ikona powstawała w Cerkwi i była uznawana za świętą poprzez zgodność z kanonem ikonograficznym, czyli zbiorem reguł, według których określa się autentyczność świętego obrazu. Od czasów starożytnych ikona była uznawana za święty obraz, dzięki zapisanemu na niej imieniu przedstawianej osoby¹².

Ikona była i bywa uświęcana pracą ikonografa, która w założeniu jest połączona z modlitwą¹³. Trebnik wskazuje określoną modlitwę, którą powinien czytać

⁶ Ibidem, s. 420–425.

⁷ Ibidem, s. 454–462.

⁸ *Евхологион, альбо Молитвослов, или Требник*, ред. Петр Могила, тип. Киево-Печерской лавры 1646.

⁹ I. Алфеев, *Православие*, t. 2: *Храм и икона, Таинства и обряды, богослужение и церковная музыка*, Москва 2016, s. 327.

¹⁰ В. Лепяхин, *Икона и иконичность*, Санкт-Петербург 2002, s. 35 [jeśli nie podano inaczej, wszystkie teksty obcojęzyczne w tłumaczeniu autora].

¹¹ *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, t. 1: *Nicea I, Konstantynopol I, Efez, Chalcedon, Konstantynopol II, Konstantynopol III, Nicea II (325–787)*, A. Baron, H. Pietras, Kraków 2002, s. 341.

¹² P. Evdokimov, *Sztuka ikony. Teologia piękna*, tłum. M. Żurawska, Warszawa 2003, s. 179.

¹³ I. Jazykowa, *Świat ikony*, tłum. H. Paprocki, Warszawa 2003, s. 72.

ikonograf: „Modlitwa ikonografa przed rozpoczęciem pracy”¹⁴. Dotyczy to rzecz oczywista sytuacji idealnej, która zakłada, że pracę nad ikoną wykonuje wierząca prawosławna osoba. Ikonograf prosi Boga: „oświeć i kieruj duszą i ciałem Twego sługi, prowadź jego ręce, aby mógł godnie i doskonale przedstawić Twój obraz, obraz świętej Twojej Matki i wszystkich Twoich świętych”¹⁵. Współcześnie, w dobie rozwoju technologicznego i renesansu prawosławnej ikony również w środowiskach nieprawosławnych powstają ikony oraz ich reprodukcje, tworzone za pomocą programów komputerowych. W takich przypadkach błogosławieństwo i poświęcenie ikon jest wskazane i ukierunkowane względami kanonicznymi, które zostaną przeanalizowane w dalszej części artykułu.

Wskazane wcześniej obrzędy z trebnika mają potrójne znaczenie. Poświęcenie dotyczy wszystkich przedmiotów cerkiewnych, w tym utensyliów liturgicznych, relikwiarzy oraz krzyży, i oznacza, że od tej chwili są one przeznaczone do celów sakralnych, tj. służą wiernym i całej wspólnotie w zbliżeniu z Bogiem. Analizując strukturę trebników, odnajdziemy wiele modlitewnych obrzędów skupionych na błogosławieństwie i poświęceniu kielicha, dyskosu, relikwiarzy, chorągwi, kadzielnicy, dzwonu, szat liturgicznych i innych przedmiotów cerkiewnych. Ich obecność świadczy o przypisaniu tymże przedmiotom zadań liturgicznych, wspierających wiernych podczas modlitwy wspólnotowej.

W księgach liturgicznych odnajdziemy jednak i takie modlitwy i obrzędy, w których błogosławione i poświęcane są przedmioty lub miejsca związane z życiem członków wspólnoty, ich pracą i owocami tejże pracy oraz wszystkim tym, co związane z bezpieczeństwem i dobrobytem. Stąd trebniki zawierają również obrzędy i modlitwy błogosławienia lub poświęcania: domu, spichlerza, stodoły, piwnicy, stajni, studni, pieca, młyna, ziaren, zasiewów, owoców, rojów pszczelich, miodu, oleju, soli, sieci, statku, mostu i wielu innych rzeczy¹⁶. Różnorodność obiektów błogosławieństw sprawia, że ich lista jest otwarta i dlatego księgi liturgiczne zawierają również uniwersalny obrzęd nazwany „Modlitwa na pobłogosławienie wszelkiej rzeczy”¹⁷. Wszystkie wymienione wyżej elementy nie są wykorzystywane w celach liturgicznych, a dotyczą codziennego życia wiernych. Znaczenie obrzędów nie jest więc liturgiczne, lecz wskazuje, że wszystko, co człowiek wykorzystuje, jest Bożym darem i może służyć jako nośnik Bożej łaski. Kielkujące ziarno, zasiane z modlitwą i pokładaną w Bogu nadzieją, staje się dla człowieka wierzącego dowodem Bożej opatrności. Wybudowany dom, poświęcony modlitwą i błogosławieństwem ka-

¹⁴ *Euchologion...*, s. 394.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Euchologion...*, t. 2, s. 3–5.

¹⁷ *Ibidem*, s. 114.

płana, staje się miejscem domowej cerkwi, centrum życia rodziny i oazą bezpieczeństwa, nad którą pieczę sprawuje Bóg. W ten sposób wszystko, z czym ma do czynienia człowiek wierzący, jest traktowane zgodnie z pierwszym rozdziałem Księgi Rodzaju jako Boży dar (Rdz 1, 1–31¹⁸) przekazany ludziom (Rdz 1, 28–29).

Błogosławieństwo owoców ludzkiej pracy i wysiłków ma również charakter dziękczynny. Człowiek, który zbudował dom, zebrał zbiory swojej pracy rolnej, któremu udało się zrobić coś praktycznego: upiec chleb, pozyskać olej z lnu, rzepaku czy oliwek, sporządzić wino z uprawianych przez siebie owoców, poświęcając te wszystkie produkty, wyraża również wdzięczność Bogu. Nie traktuje wykonanej pracy wyłącznie jako osobistego trudu, lecz widzi w tym wyjątkową synergę własnego zaangażowania i łaski Bożej.

Ikona łączy wskazane wyżej dwie sfery życia człowieka. Sfera liturgiczna przenika w codzienne życie człowieka, do jego domu, miejsca jego pracy, do pojazdów, którymi się przemieszcza i do narzędzi, które wykorzystuje w codziennym życiu. W Prawosławiu miejscem ikony nie jest przecież wyłącznie świątynia. Mają one swoje szczególne miejsce w miejscach pracy, a także w domach, gromadząc domowników przy wspólnej modlitwie. Przypominają o Bogu i zachęcają do modlitwy w przydrożnych kapliczkach otaczających domostwa, umieszczonych na początku wiejskich zabudowań lub w miejscach związanych ze szczególną Bożą łaską (np. źródłach, miejscach uzdrowień, lecz również na górskich szlakach czy w trudnych przesmykach). W obrzędach poświęcenia ikon przenikają się więc dwie funkcje liturgiczne i bytowe. Modlitwa ikonografa podkreśla cel liturgiczny, prosząc, aby tworzona ikona służyła „ku chwale, radości i upiększeniu Twego świętego Kościoła”¹⁹. Jednocześnie, te same ikony stają się źródłem wsparcia i łask dla wszystkich, którzy przed nimi się modlą, zarówno w miejscach sakralnych, jak i w przestrzeni domowej („[...] bądźź dla wszystkich czczących ją i przed nią Tobie kłaniających się [...]”)²⁰. Poświęcenie wskazuje, że ikona staje się przedmiotem sakralnym, wykorzystywanym w cerkwi, ale jednocześnie może być błogosławieństwem na codzienne jej wykorzystanie przez człowieka w jego świeckim, domowym, rodzinnym lub zawodowym życiu.

Poświęcenie ikon związane jest również z opisanym wyżej charakterem dziękczynnym. Wyraża wdzięczność Bogu za talent umożliwiający stworzenie wizerunku Boga lub świętych, za łaskę i wsparcie, które pozwoliło ikonografowi wykonać coś, co stanie się oknem łączącym człowieka z Bogiem i światem duchowym.

¹⁸ Identyfikacje biblijne wg Biblii Tysiąclecia.

¹⁹ *Euchologion...*, s. 394.

²⁰ *Ibidem*, s. 423.

Kanoniczność, wyjątkowość i świętość ikony

Obrzędy liturgiczne noszą w sobie pewien kanoniczny wymiar, świadczą o przyjęciu i akceptacji konkretnej ikony w Cerkwi i o zgodności przedstawionego na niej wizerunku Boga, świętych czy sceny biblijnej z prawosławnym nauczaniem²¹. Są zgodne z artykułami *Dekretu wiary* VII soboru powszechnego w Nicei z 787 r., w którym czytamy:

[...] orzekamy z całą dokładnością i z troską o wiarę, że przedmiotem kultu powinny być nie tylko wizerunki drogiego i ożywiającego Krzyża, lecz tak samo czcigodne i święte obrazy malowane, ułożone w mozaikę lub wykonane innym sposobem, które umieszcza się ze czcią w świętych kościołach Bożych, na naczyniach liturgicznych i na szatach, na ścianach czy na desce, w domach czy przy drogach [...] Oddaje im się hołd przez ofiarowanie kadzidła i zapalenie świec, podobnie jak to się czyni przed wizerunkiem drogiego i ożywiającego Krzyża, przed świętymi Ewangeliami i innymi przedmiotami kultu, jak to było w pobożnym zwyczaju u przodków. «Cześć oddawana wizerunkowi przechodzi na prototyp»; a kto składa hołd obrazowi, ten go składa Istocie, którą obraz przedstawia²².

Obrzęd potwierdza więc kanoniczność ikony, już w samej nazwie obrzędu błogosławieństwa ikony Najświętszej Trójcy pojawia się charakterystyka przedstawień, wskazując te ich typy, które mają ugruntowane miejsce w nauczaniu Cerkwi prawosławnej. Metropolita Hilarion konstatuje: „w obrzędzie nie można poświęcać żadnych ikon Trójcy Świętej, które przedstawiają Boga Ojca lub Ducha Świętego w postaci gołębic poza kontekstem Chrztu Pańskiego (*Trójca Nowotestamentowa, Ojcostwo* [Paternitas] itp.). Takie ikony na ogół nie podlegają konsekracji, ani przebywaniu w świątyni, ponieważ są sprzeczne z surowym zakazem przedstawiania jakichkolwiek wizerunków Boga Ojca”²³.

Kanonem ikony określamy zbiór zasad, które opierając się na Piśmie Świętym i Świętej Tradycji stanowią pewnego rodzaju granicę, „choć i ta granica może być nieco poszerzona o dodatkowe elementy”²⁴ w tym m.in. o elementy sztuki ludowej.

Obrzęd nie zmienia i nie wpływa na wyjątkowość ikony lub na jej świętość. Pod wyjątkowością rozumiemy tutaj szczególne łaski związane z określoną ikoną, cudowne zjawiska, takie jak wydzielanie mirry, niezwykłego zapachu. Zjawiska

²¹ В. Лепяхин, op. cit., s. 35.

²² *Dokumenty Soborów Powszechnych...*, s. 337–339.

²³ И. Алфеев, op. cit., s. 112.

²⁴ М. Ławreszuk, *Sztuka prawosławna*, „Ateneum Kapłańskie”, t. 176, 2021, z. 1 (671), s. 13.

związane z niezwykłymi wydarzeniami towarzyszącymi ikonie, dotyczą zarówno ikon tworzonych tradycyjnie przez prawosławnych ikonografów, jak i wszelkich innych ikon malowanych ręcznie lub tworzonych, czy powielanych przy użyciu maszyn drukarskich. Potwierdza to przywołane wcześniej stwierdzenie, że „poświęcenie nie jest nadaniem ikonie jakiegokolwiek [dodatkowej – MŁ] łaski”²⁵.

Analiza tekstów liturgicznych

Wskazane w trebniku obrzędy składają się z ustalonych modlitw początkowych, psalmu, modlitwy, błogosławieństwa i poświęcenia ikony. Struktura modlitw: podczas błogosławieństwa i poświęcenia ikony Najświętszej Trójcy czytana jest modlitwa adresowana do Boga. Rozpoczyna się od części anamnetycznej, w której wspomniane są objawienia Przenajświętszej Trójcy w Starym i Nowym Testamencie:

A jak nam Stary Testament opowiada o objawieniu się Twoim w postaci trzech aniołów owemu sławnemu patriarsze Abrahamowi, Nowy zaś podaje, że Ojciec łaski objawił się w głosie, Syn ciałem w Jordanie, Duch zaś Święty w postaci gołębic. Natomiast Syn, który ciałem wznosił się na niebo i zasiadł po prawicy Ojca, zesłał na apostołów Ducha Pocieszyciela w postaci ognistych języków, a na Taborze Ojciec w głosie, Święty Duch w obłoku, a Syn ukazał się uczniom w najjaśniejszej światłości”²⁶.

Dalej modlitwa wskazuje na cel wykorzystania ikony:

Na wspomnienie zaś Ciebie, Jedynego sławionego Boga, nie tylko wyznajemy ustami, ale także malujemy ikonę, nie aby ją ubóstwiać, lecz aby patrzący na nią cielesnymi oczyma, spoglądali na Ciebie, Boga naszego, duchowymi oczyma, czcili i wywyższali Ciebie, Stwórcę, naszego Odkupiciela i Uświęciciela, i wspominali Twoje niezliczone dobrodziejstwa, bowiem cześć oddawana obrazowi przechodzi na Praobraz”²⁷.

Powyższy fragment w opisie celu wykorzystania ikon, nawiązuje do wspomnianego wcześniej kanonu VII soboru powszechnego wyjaśniającego prawidłowy kult i czczenie ikon. Kolejnym elementem modlitwy są prośby o niebiańskie błogosławieństwo, poświęcenie ikony, również przyzwolenie „aby czczący ją pobożnie i przed nią Tobie pokornie kłaniający się, i wiernie modlący się, otrzymali miłosierdzie i łaskę, zostali uwolnieni z wszelkich nieszczęść i trosk, otrzymali od-

²⁵ В. Лепяхин, *op. cit.*, s. 35.

²⁶ *Euchologion...*, s. 396–397.

²⁷ *Ibidem*, s. 397.

puszczenie grzechów i stali się godnymi królestwa niebieskiego²⁸. Modlitwę kończy doksologia Przenajświętszej Trójcy.

Po pierwszej modlitwie kapłan błogosławi zgromadzonych i czyta modlitwę „na skłonienie głów”, w której prosi o niebiańskie błogosławieństwo, poświęcenie ikony poprzez dokonane przez duchownego pokropienie wodą święconą. Duchowny kropi ikonę trzykrotnie, wygłaszając słowa „Poświęcana jest ta ikona łaską Najświętszego Ducha, pokropieniem tą wodą święconą, w imię Ojca i Syna, i Świętego Ducha. Amen”²⁹, a następnie czyta stichirę ku czci Przenajświętszej Trójcy, lub troparion i kondakion święta związanego ze sceną biblijną przedstawioną na ikonie. Obrzęd kończy rozesłanie.

W obrzędzie poświęcenia ikony przedstawiającej Jezusa Chrystusa pierwsza modlitwa skierowana jest do Boga Ojca: „[...] my, łaskawy Wszechwładco, tę ikonę Twego umiłowanego Syna [...]”³⁰. Podobnie jak w modlitwie ku czci Najświętszej Trójcy, modlitwa ta składa się z części anamnetycznej, w której wspomniane jest wcielenie i objawienie Jednorodzonego Syna oraz powtórzone dogmatyczne orzeczenie o czci oddawanej ikonie: „część oddawana obrazowi przechodzi na Praobraz”³¹. W części błagalnej treść jest poszerzona o przyrównanie oczekiwanych darów do łaski płynącej ze „świętego nie ręką ludzką uczynionego obrazu, który przez dotknięcie świętego i przeczystego Oblicza Twego umiłowanego Syna obficie zyskał [...]”³². Pojawia się również prośba o umocnienie wiary prawosławnej i zbawienie wiernego ludu. Modlitwa kończy się doksologią Boga w Świętej Trójcy. Po modlitwie duchowny błogosławi wiernych, odczytuje modlitwę „na skłonienie głów” i przyzywając łaskę Najświętszego Ducha trzykrotnie kropi święconą wodą ikonę Jezusa Chrystusa. Obrzęd kończą dwa tropariony wychwalające Zbawiciela i rozesłanie.

W obrzędzie błogosławieństwa i poświęcenia ikony Bogurodzicy modlitwa również jest adresowana do Boga Ojca – „Panie Boże nasz, który zechciałeś, aby Twój współprzedwieczny i jednoistotny Syn i Słowo wcielił się w Przczystą zawsze Dziewicę Marię i uczynił Ją przez swoje przeczyste z Niej narodziny Bogurodzicą”³³. W modlitwie część anamnetyczna jest ograniczona i przemieszana z licznymi błaganiami, wśród których pojawia się prośba o obdarzenie ikony „mocą i siłą czynienia cudów”³⁴. Modlitwa kończy się doksologią Przenajświętszej Trójcy. Po

²⁸ Ibidem, s. 397–398.

²⁹ Ibidem, s. 399.

³⁰ Ibidem, s. 407.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem, s. 408.

³³ Ibidem, s. 414.

³⁴ Ibidem, s. 415.

niej czytana jest modlitwa „na skłonienie głów”, w której w przeciwieństwie do wcześniej przytoczonych modlitw pojawia się część anamnetyczna, wychwalająca Najświętszą Bogurodnicę. Adresowana jest do Boga Ojca, którego wychwala za wolę uczynienia z jednej niewiasty, wybranej z całego rodu ludzkiego: „Matki Twego Jednorodzonego Syna”³⁵. Pochwała Bogurodzicy wykorzystuje znane peryfrazy: „czcigodniejsza od cherubinów i serafinów”, „sławniejsza od wszystkich stworzeń”, „orędowniczka rodzaju ludzkiego”. Modlitwę kończy doksologia Boga w Trójcy. Ryt obrzędu zachowuje również trzykrotne pokropienie z wygłoszeniem słów przywołujących łaskę Świętego Ducha, troparionu ku czci Bogurodzicy i rozesłanie.

W sytuacji, kiedy błogosławiona ma być ikona świętego lub wielu świętych, duchowny sprawuje krótkie nabożeństwo w oparciu o „Obrzęd pobłogosławienia ikony jednego lub wielu świętych”. Struktura tego obrzędu odpowiada wszystkim wyżej wspomnianym, rozpoczyna się od błogosławieństwa początkowego, modlitw początkowych, Psalmu 138, modlitwy, błogosławieństwa „pokój wszystkim”, modlitwy „na skłonienie głów”, pokropienia, troparionu i rozesłania³⁶. Modlitwa obrzędu adresowana jest do Boga Ojca. Część pochwalna akcentuje Boże przyzwołanie na uczynienie wizerunków świętych. Część błagalna rozpoczyna się od słów: „Modlimy się do Ciebie, wejrzyj teraz na tę ikonę przedstawioną i napisaną ku czci i pamięci Twego świętego N., pobłogosław ją i poświęć Twoim błogosławieństwem [...]”³⁷. W części błagalnej zauważalne jest doktrynalne wskazanie na ostateczny cel modlitwy przed ikoną: „bądź dla wszystkich czczących ją i przed nią Tobie kłaniających się, i modlących się, i świętego N. jako orędownika przed Tobą”³⁸. Fragment ten akcentuje, że modlitwa przed ikoną świętego adresowana jest do Boga i staje się doksologią i uwielbieniem Boga, zaś święty to Boży orędownik. Słowa te odpowiadają praktyce modlitewnej, w której modlitwa wygłaszana do świętego traktuje go jako orędownika, pośrednika i tego, który „przedkłada” prośby modlących się „przed ołtarz Najwyższego”. Modlitwę kończy pochwała Przenajświętszej Trójcy.

Modlitwa „na skłonienie głów” adresowana jest do Boga Ojca i wspomina Boży akt stworzenia człowieka na Boży obraz i podobieństwo, wcielenie Chrystusa i Jego kenozę, dzięki której zniszczony przez grzech prarodziców pierwotny obraz został przywrócony „do pierwotnej chwały”³⁹. Dalej modlitwa przywołuje dogmatyczne postanowienie wyjaśniające możliwość przedstawiania wizerunków świę-

³⁵ Ibidem, s. 416.

³⁶ Ibidem, s. 420–425.

³⁷ Ibidem, s. 423.

³⁸ Ibidem.

³⁹ X. Яннарас, *Вера Церкви*, Москва 2012, s. 148. Por. J. Charkiewicz, *Jezus Chrystus w ikonografii*, Warszawa 2008, s. 11; *Euchologion...*, s. 424.

tych na ikonach: „my pobożnie czcimy przedstawienia świętych, którzy są Twoim obrazem i podobieństwem, a ich czcząc, Ciebie jako Pierwowzór czcimy i sławimy”⁴⁰. Modlitwę kończy doksologia, po której duchowny kropi ikonę wodą święconą, czytany jest troparion świętego, a duchowny wygłasza rozesłanie.

Trebnik wykorzystywany w praktyce liturgicznej Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego zawiera jeszcze jeden obrzęd związany z poświęceniem ikony. To „Obrzęd pobłogosławienia i poświęcenia różnych ikon”. Struktura obrzędu odpowiada ogólnej strukturze analizowanych wyżej krótkich nabożeństw. Modlitwa jest również adresowana do Boga Ojca. Część anamnetyczna jest bardziej rozbudowana i wspomina objawienie Boga doświadczane poprzez Pismo Święte i kerygmat apostołski. Fragment ten wyjaśnia relacje Osób Przenajświętszej Trójcy, mówiąc o Jednoistotnym Synu i Współtrонującym Duchu⁴¹. Przypomina również objawienie Trójcy Abrahamowi oraz nowotestamentowe objawienia w czasie chrztu nad Jordanem i wniebowstąpienia na Górze Oliwnej. Wychwalenie kończy się wspomnieniem „nieuczynionego ręką ludzką obrazu Pana naszego Jezusa Chrystusa cudownie przez Niego przedstawionego na chuście i posłanego królowi Edessy Abgarowi”⁴². Oddawanie czci ikonom uzasadnione jest nauczaniem samego Boga: „a nas nauczyłeś czcić ten obraz, tak samo nie odrzucaj, lecz przyjmij obrazy i podobieństwa Twoich świętych wybrańców”⁴³. W dalszej części modlitwy pojawiają się prośby o błogosławieństwo, poświęcenie, moc leczenia i odpędzania wszelkich zakusów diabelskich, a także o wysłuchanie prośb wiernych modlących się przed ikoną.

* * *

Obrzędy liturgiczne związane z błogosławieństwem i poświęceniem ikon odwołują się do doktrynalnych fundamentów Cerkwi prawosławnej. Modlitwy zawierają skierowane do Boga Ojca prośby o łaskę i błogosławieństwo wiernych, którzy modlą się przed ikonami, oddają cześć Niestworzonemu Bogu. Słowa modlitw zawierają apologię „czcicieli ikon” i na podstawie biblijnych przykładów uzasadniają możliwość tworzenia świętych wizerunków, a także pożytek z nich płynący.

Obrzędy te nie zmieniają znaczenia, ani funkcji ikony w Cerkwi prawosławnej, lecz potwierdzają i uzasadniają przyczyny ich utworzenia. Oparte na wielowiekowej tradycji wskazują na prawidłowe (ortodoksyjne) rozumienie ikony stanowiącej

⁴⁰ *Euchologion...*, s. 424.

⁴¹ *Ibidem*, s. 459.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, s. 459–460.

okno odkrywające Boga i nieprzemijające światło Jego Bożej obecności⁴⁴. Modlitewne prośby i błagania nie ograniczają roli ikony wyłącznie do sfery liturgicznej cerkiewnego sacrum, lecz są otwarte i pozwalają na wykorzystanie świętych obrazów w innych miejscach ważnych dla człowieka wierzącego.

Modlitwy w trakcie obrzędów nie mają wpływu na łaski płynące z ikon i ich recepcję, czy uznanie ich wyjątkowości lub świętości. Są jednak (a przynajmniej powinny być) miernikiem kanoniczności. Dopuszczenie do poświęcenia wizerunku Boga lub świętego, który nie jest zgodny z tradycją kanoniczną Cerkwi prawosławnej jest niedopuszczalne.

SUMMARY

V. Rev. Marek Ławreszuk

Blessing and Sanctification of Icons

Keywords: Orthodoxy, icon, blessing, consecration, Church

Orthodox liturgical practice indicates a blessing, dedication and consecration of icons. It is not unified within the universal Church and within the autocephalous Church and local liturgical traditions. This article focuses on explaining the meaning of the blessing rites in the practice of the Polish Autocephalous Orthodox Church. This practice is largely consistent with the practice of other Orthodox Churches of the Slavic tradition, including The Russian Orthodox Church, the Orthodox Church of the Czech Lands and Slovakia, the Bulgarian Patriarchate and the Serbian Patriarchate. This part deals with the features attributed to the icons: canonicity, uniqueness and sanctity. Next, an analysis of the liturgical rites of blessing was carried out and their meaning was shown.

⁴⁴ S. Bułgakow, *Ikona i kult ikony: zarys dogmatyczny*, tłum. i oprac. H. Paprocki, Bydgoszcz 2002, s. 31.